

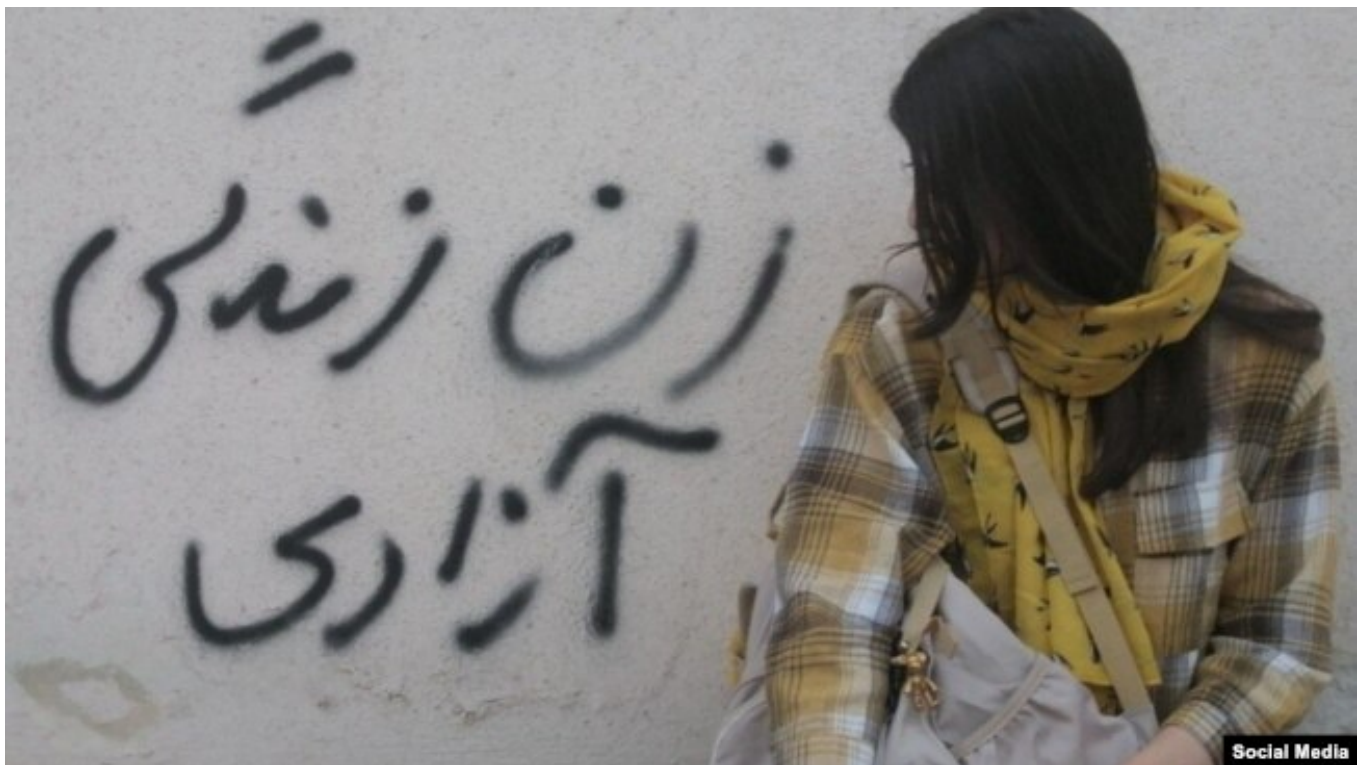
[View the original article](#)

فراتر از خبر

چهار سال پس از «زن، زندگی، آزادی»؛ عقب‌نشینی حجاب اجباری در جامعه

رویا کریمی مجد

۲۷/ شهریور/ ۱۴۰۵

زن، زندگی، آزادی بر دیوارهای شهر

چهار سال پیش، مهسا (ژینا) امینی با مانتوی بلند مشکی و روسری‌ای که چند تار مو از زیر آن پیدا بود، به دست مأموران گشت ارشاد بازداشت شد؛ پوششی که امروز در خیابان‌های ایران حتی محافظه‌کارانه به نظر می‌رسد.

از اسفند ۱۳۵۷، زمانی که زنان در خیابان‌ها شعار می‌دادند «ما انقلاب نکردیم تا به عقب برگردیم»، تا شهریور ۱۴۰۱، خیابان همواره صحنه کشمکش میان زنانی بوده است که حق انتخاب بر بدن و پوشش خود را مطالبه می‌کنند و حکومتی که می‌کوشد این انتخاب را کنترل کند.

اکنون قانون حجاب اجباری همچنان پابرجاست و بازداشت، احضار، جریمه و محرومیت‌های اجتماعی ادامه دارد؛ اما روسری‌هایی که در جریان اعتراضات «زن، زندگی، آزادی» از سر برداشته شدند، به‌طور کامل بازنگشته‌اند.

آیا زنان پیش از لغو حقوقی حجاب اجباری، اجرای اجتماعی آن را به عقب رانده‌اند؟ رادیو فردا این پرسش را در میزگردی با رضوان مقدم، پژوهشگر و کنشگر حقوق زنان از آمریکا و مهدیه گلرو، فعال سیاسی و حقوق زنان از سوئد بررسی کرده است.

↓ [لینک مستقیم](#) ✓

↗ [بازکردن در پنجره جدید](#)

از اعتراضات اسفند ۵۷ تا شهریور ۱۴۰۱

مهدیه گلرو معتقد است اگر انقلاب را تغییری ماندگار تعریف کنیم، آنچه در سال ۱۴۰۱ رخ داد را می‌توان یک «انقلاب فرهنگی» نامید؛ حتی اگر هنوز به تغییر ساختار سیاسی یا قوانین منجر نشده باشد.

او گفت تصویری که امروز در خیابان‌های ایران دیده می‌شود، حاصل پیوند یافتن حلقه‌هایی است که طی چند دهه شکل گرفته‌اند: از اعتراض زنان به حجاب اجباری در اسفند ۱۳۵۷ تا کمپین یک میلیون امضا، کارزارهای مخالفت با سنگسار و تلاش برای ورود زنان به ورزشگاه‌ها.

به گفته خانم گلرو، زنان برای نخستین بار توانسته‌اند بدون تغییر رسمی قانون، اجرای یکی از قوانین جمهوری اسلامی را با مقاومت روزمره به عقب برانند: «زن ایرانی در ۱۴۰۱ گفت برای برداشتن روسری‌ام نیازی ندارم قانون تغییر کند؛ خودم می‌توانم این کار را انجام بدهم و توانش را هم می‌دهم».

رضوان مقدم، که در اعتراضات اسفند ۱۳۵۷ حضور داشت، گفت مخالفت زنان در آن زمان تنها متوجه حجاب نبود. شعارهایی چون «ما انقلاب نکردیم تا به عقب برگردیم» و «در بهار آزادی، جای حق زن خالی» نشان می‌داد که معترضان محدود شدن مجموعه حقوق و آزادی‌های زنان را پیش‌بینی کرده بودند.

او افزود با استقرار جمهوری اسلامی، آغاز جنگ ایران و

عراق و گسترش سرکوب سیاسی، امکان فعالیت علنی از زنان گرفته شد و بخش مهمی از فعالیت‌ها به محافل خانگی انتقال یافت.

فاصله عمیق میان قوانین جمهوری اسلامی و واقعیت اجتماعی امروز ایران، محصول تلاش زنانی است که طی نزدیک به نیم قرن، هر بار بخشی از مرزهای تحمیل‌شده را عقب رانده‌اند؛ حتی اگر نتیجه نهایی این کشمکش هنوز روشن نباشد.

رضوان مقدم، پژوهشگر و کنشگر حقوق زنان از آمریکا

جنبشی که راه‌های مختلف را آزمود

در دهه‌های بعد، جنبش زنان راهبردهای متفاوتی را آزمود: از برگزاری مراسم خانگی هشت مارس و ایجاد حلقه‌های مطالعاتی تا تجمع‌های خیابانی و فعالیت برای اصلاح قوانین تبعیض‌آمیز.

تجمع زنان مقابل دانشگاه تهران در خرداد ۱۳۸۴، اعتراض میدان هفت‌تیر در سال ۱۳۸۵، کمپین یک میلیون امضا و کارزارهای مربوط به حق انتقال تابعیت از مادر به فرزند، مخالفت با سنگسار و ورود زنان به ورزشگاه‌ها، با فشارهای امنیتی و بازداشت فعالان روبه‌رو شدند.

مهدیه گلو با این حال هیچ‌یک از این تلاش‌ها را بی‌نتیجه نمی‌داند. به اعتقاد او، این کارزارها جامعه را با تبعیض‌های قانونی در زمینه ازدواج، طلاق، حضانت، ارث و پوشش آشنا کردند و زمینه رسیدن به مرحله‌ای را فراهم آوردند که زنان به جای انتظار برای اصلاح قانون، اجرای آن را در زندگی روزمره به چالش کشیدند.

غزل عبداللهی، از شرکت‌کنندگان در اعتراضات ۱۴۰۱ که اکنون در برلین زندگی می‌کند، نیز در بخشی از این میزگرد گفت مرگ مهسا امینی برای بسیاری از زنان یادآور تجربه‌ای مشترک بود؛ زیرا هر زنی که از سوی گشت ارشاد بازداشت شده بود، می‌توانست خود را جای او ببیند.

او گفت تصور حضور هم‌زمان زنان بدون حجاب اجباری در خیابان، سال‌ها برایش شبیه یک آرزو بود، اما در جریان اعتراضات به واقعیت تبدیل شد: مبارزه‌ای که پیش از آن عمدتاً فردی بود، به کنشی جمعی بدل شد.

از خیابان تا خانواده

مهمانان میزگرد تأکید کردند که مخالفت با اجبار تنها به رابطه زنان و حکومت محدود نیست و زنان در خانواده‌های سنتی نیز با ساختارهای کنترل‌گر روبه‌رو هستند.

مهدیه گلو گفت احساس رهایی و توانایی نافرمانی که جنبش «زن، زندگی، آزادی» ایجاد کرد، بعضی زنان را به مقابله با محدودیت‌های خانوادگی سوق داد؛ اما این مقاومت در مواردی با خشونت و حتی زن‌کشی پاسخ داده شد.

رضوان مقدم نیز گفت زنان در ایران هم‌زمان با سه ساختار قدرت مواجه‌اند: حکومت اقتدارگرا، ساختارهای مذهبی و سنتی، و نظام مردسالار خانواده. به گفته او، تبلیغ مفاهیمی چون «ناموس» و مرتبط دانستن پوشش زن با «غیرت مرد» به بازتولید خشونت علیه زنان کمک کرده است.

در مقابل، افزایش دسترسی زنان به آموزش عالی به باور او یکی از عوامل افزایش آگاهی و استقلال آنان بوده است. خانم مقدم گفت توانمندسازی زنان را نباید فقط با میزان اشتغال رسمی سنجید، زیرا تحصیلات در تغییر نگرش آنان به برابری جنسیتی و استفاده از فرصت‌های اجتماعی نیز مؤثر بوده است.

دو مسیر متضاد قانون و جامعه

مهدیه گلو تغییر رفتار اجتماعی بدون تغییر قانون را یکی از دستاوردهای جنبش «زن، زندگی، آزادی» دانست. به گفته او، زنان در حال ساختن موقعیتی هستند که حضورشان را در تصمیم‌گیری‌های آینده ایران اجتناب‌ناپذیر خواهد کرد.

” زنان برای نخستین بار توانسته‌اند بدون تغییر رسمی قانون، اجرای یکی از قوانین جمهوری اسلامی را با مقاومت روزمره به عقب برانند: «زن ایرانی در ۱۴۰۱ گفت برای برداشتن روسری‌ام نیازی ندارم قانون تغییر کند؛ خودم می‌توانم این کار را انجام بدهم و تاوانش را هم می‌دهم.»

با این حال، هر دو مهمان میزگرد معتقدند حرکت جامعه و حکومت در دو مسیر مخالف نمی‌تواند برای همیشه ادامه یابد. خانم گلرو گفت جمهوری اسلامی، با وجود تصویب مقررات سخت‌گیرانه‌تر، نتوانسته قانون حجاب را مانند گذشته اجرا کند و گسترش نافرمانی مدنی، حکومت را در برابر انتخاب میان تغییر قانون و تشدید سرکوب قرار داده است.

رضوان مقدم نیز تأکید کرد که پیروزی یک لحظه مشخص نیست، بلکه روندی متشکل از گام‌های متعدد است: «هر گامی که برداشتیم، در هر مرحله‌ای یک پیروزی بوده است».

از نگاه او، فاصله عمیق میان قوانین جمهوری اسلامی و واقعیت اجتماعی امروز ایران، محصول تلاش زنانی است که طی نزدیک به نیم قرن، هر بار بخشی از مرزهای تحمیل‌شده را عقب رانده‌اند؛ حتی اگر نتیجه نهایی این کشمکش هنوز روشن نباشد.

رویا کریمی مجد

رویا کریمی مجد روزنامه‌نگاری را در سال ۱۳۷۱ در ایران آغاز کرد و در اردیبهشت سال ۱۳۸۷ به رادیو فردا پیوست. او در سال ۲۰۱۵، میکروفن طلایی جشنواره رادیویی نیویورک را به خاطر تهیه برنامه رادیویی «سنت تیغ» دریافت کرد.

این مطلب بخشی از:

فراتر از خبر

بایگانی

اجتماعی